

Agronom kao vještak u prometu poljoprivrednim proizvodima

Današnji agronom nema samo važnu ulogu u proizvodnom procesu poljoprivrednih proizvoda, već se njegova uloga proširila i dalje. Naročito važnu ulogu ima agronom i u trgovačkom procesu s poljoprivrednim proizvodima i to prvenstveno kao vještak prilikom otpreme ili preuzimanja robe. Stotine i stotine vagona raznog povrća i voća tovari se, otprema i prima po raznim trgovačkim poduzećima i u većini slučajeva dolazi kod te manipulacije do toga, da agronom mora, kao najkompetentnija osoba, dati svoje stručno mišljenje, bilo da se riješi već postojeći spor ili, da se možda otklone nesporazumi već unaprijed kako ne bi uopće nastao spor.

Baš povodom toga, a u vezi već dosta dugog rada kao vještak, želio bih se malo osvrnuti na taj rad agronoma kako bi kolege agronomi znali pravilno postupiti.

Prije svega treba naglasiti, da se vještaci postavljaju dekretom kao stručna lica, koja moraju dati mišljenje o kvaliteti i kvantiteti jedne robe ili jedne partije raznih roba, kao i sva druga mišljenja po pitanju pojedine grane poljoprivrede. Zato se vještaci za poljoprivredu postavljaju po pojedinim granama i to tamo, gdje je moguće, dok u manjim mjestima redovito agronom mora biti vještak za sve grane poljoprivrede. Prema tome u takvom slučaju, vještak mora poznavati vrlo dobro cjelokupnu poljoprivrednu struku.

Vještak agronom može nastupiti u dva slučaja:

1. U već pokrenutom sporu na privrednom sudu
2. Na poziv stranke t. j. bilo kupca ili prodavaoca, da dade svoje stručno mišljenje prije pokrenutog spora ili postupka, ili pak, kad se poziva, da njegovo mišljenje otkloni eventualni spor, koji bi mogao nastati.

Na prvi slučaj ovdje se ne bismo osvrtni, jer nije u ovom momentu toliko interesantan, već ćemo se поближе pozabaviti drugim slučajem, koji dolazi jako često u našoj praksi.

I u ovom slučaju imamo opet dva momenta. Vještačenje prilikom utovara ili otpreme robe, i vještačenje prilikom prispjeća robe. Također i ovdje prvi momenat nije toliko interesantan, već je mnogo interesantniji drugi momenat. Taj je momenat zato važan, jer tu baš agronom vještak mora dati svoje stručno mišljenje, kako bi se otklonio možda nastali spor oko neispunjenja ugovora o kupnji i dopremi robe.

Prema tome, budući da je ovdje baš vještak najodlučujuća osoba, kod tog vještačenja treba znati stručno i savjesno nastupati. Kod tog posla često se poziva vještaka ne baš iz najpoštenijih pobuda, već iz čisto trgovačkih momenata bilo da se želi sniziti pogođena cijena ili se uopće riješiti robe iz bilo kojeg razloga. U tom slučaju, kao i svaki drugi puta bez razlike, vještak mora biti potpuno samostalan i ne smije pasti ni pod čiji utjecaj t. j. ne smije si dati sugerirati ni od kupca, ni od prodavaoca ili njegovog predstavnika. Vještak se mora pri svom radu držati propisa, uzanca, običaja i pravila struke, te na osnovu svog stručnog znanja i nalaza donijeti svoje mišljenje o vrijednosti sporne robe.

Najčešće pogreške kod vještačenja događaju se baš uslijed toga, što često vještak i nehotice padne pod utjecaj bilo koje stranke ili pak uslijed toga, što dovoljno ne pozna predmet rada. Osim uputstva o radu vještaka, onaj, koji vještači, mora dobro poznavati i druga uputstva, kao i propise, te uzance, koji vladaju u trgovini i prometu poljoprivrednim proizvodima. To je naročito važno kod lako pokvarljive robe, kao na primjer kod raznog povrća i voća.

Nadalje, vrlo je važno i to, gdje i kada se obavlja vještačenje. I u ovom slučaju može doći hotimice ili nehotice do neugodnih posljedica za vještaka. Nije svejedno, da li se prispjela pošiljka na pr. povrća ili voća vještači odmah na licu mjesta i u prevoznom sredstvu (vagon, brod ili kamion) ili pak poslije kad je istovarena. Ako je vještak odmah pregledao robu u prevoznom sredstvu, onda je potpuno siguran da daje svoje mišljenje, dok naprotiv to nije slučaj, kad on vještači poslije, a naročito nekoliko sati nakon istovara robe ili tek drugi dan. To tvrdim zato, jer može doći do hotimične izmjene ili miješanja pošiljke samo da bi se postigla svrha iz bilo kojeg trgovačkog razloga. U takvom slučaju vještak mora načiniti ono, što zainteresirana stranka hoće.

Kako bi se o svim tim, kao idrugim momentima, koji bitno utječu na rad vještačenja, a i na sam autoritet vještaka, поближе upoznali, detaljno bi se pozabavio pitanjem samog načina rada vještaka prilikom pregleda jedne pošiljke.

U našem slučaju, kad se obavlja vještačenje na poziv jedne zainteresirane stranke prije pokretanja spora ili pak, kad se spor mirnim načinom riješi, onda vještak radi s komisijom. Mišljenje i izjavu vještaka komisija unosi u zapisnik, koji se radi odmah na licu mjesta. Može doći i do slučaja, da se mišljenje vještaka i nalaz razilaze s mišljenjem komisije. U takvom slučaju vještak daje svoje odvojeno mišljenje bilo kao posebni prilog, bilo vidno naznačeno u samom zajedničkom zapisniku. Ukoliko je predmet vještačenja takve prirode, da vještak nije u mogućnosti da daje odmah svoje mišljenje i izjavu, onda će se dogovorno s komisijom odrediti rok do kojeg mora vještak podnijeti svoju pismenu izjavu. I u takvom je slučaju izjava vještaka sastavni dio već prije načinjenog zapisnika. To će se dogoditi onda, kad treba vještak dulje vremena za analizu ili mora potkrijepiti svoj nalaz i mišljenje dokumentacijama iz stručne literature. Baš taj moment t. j., ako vještak nije potpuno siguran, naročito je važan, da

se ne daje odmah izjava, jer prebrzi zaključci mogu dovesti do neugodnih posljedica za agronoma vještaka. Tako na pr. agronom vještak mora dati svoje mišljenje, da li pošiljka odgovara po pitanju ugovorene sorte za krumpir, rajčicu ili jabuku. Vještak uzima prosječni uzorak kući i tamo za određeno vrijeme determinira sorte i nakon toga prenosi svoje stručno mišljenje o sortnoj smjesi, ukoliko je to predmet spora pošiljke.

Kako sam već prije spomenuo, najčešće se poziva vještaka agronoma kad prispije pošiljka poljoprivrednih proizvoda i kupac nije zadovoljan s obzirom na ugovorenu kvalitetu. Prema tome, osnovno je, da se stručno i savjesno izvrši analiza kvalitete proizvoda i to po mogućnosti odmah na licu mjesta. Da bi se ta analiza izvršila pravilno vještak mora znati uvjete pogodbe s obzirom na kvalitetu. Na osnovu ugovora ili zaključnice između stranaka za isporuku nekog poljoprivrednog proizvoda, gdje treba biti točno specificirana kvaliteta robe, vještak obavlja stručnu analizu. U vezi toga, prvo je kod početka rada, da vještak traži na uvid zaključnicu ili ugovor, kako bi mogao vidjeti kakve je kvalitete ugovorena roba trebala biti. Prema tom zaključku onda je lako obavljati pregled i analizu, jer mu je to putokaz kako treba raditi.

Da bismo to još bolje obasnili iznijet ću jedan konkretan primjer iz svoje prakse vještačenja. Stranke su ugovorile isporuku lučice (arpadžika) ovakve kvalitete: »Lučica (arpadžik) suha, zdrava, čista, provjetrena, rešetana, bez zemlje i drugih primjesa, pogačasta, neisklijala, kalibra 6—22 mm i neoštećena«. Prema toj ugovorenoj kvaliteti moglo se očekivati nešto najbolje, odnosno prema uzancama i standardnim propisima kvalitet I. No, međutim već na prvi pogled bilo je odmah jasno prema izgledu lučice, da roba uopće ne odgovara zaključnici.

Sad se prišlo detaljnijoj analizi, da se ustanovi pravo stanje pripjele robe. Uzet je uzorak iz nekoliko vreća (uzimanje uzorka ovisi o veličini partije poslane robe) i sve je skupa izmiješano, te je od svih tih uzoraka uzet opet tako prosječni uzorak za detaljniju analizu kvalitete prema zaključnici. Najprije se od cijelog prosječnog uzorka odvojila zdrava lučica od neupotrebive t. j. bolesna, gnjila, oštećena i dr. Tako se ustanovilo, da ima oko 20% lučice, koja ne odgovara uopće nikako za sadnju odnosno za prodaju. Kad se to konstatiralo, prešlo se na analizu t. zv. dobre lučice. Ta se dobra lučica opet razdjeljuje s obzirom na veličinu, oblik, odnosno sortnost. Detaljnim prebiranjem konstatirano je, da oko 15% te lučice ne odgovara sorti pogačar, već da ima prvenstveno oblik izduljene sorte t. zv. tip »makovac«. Nadalje, ustanovljeno je, da i ugovorena kalibraža također ne odgovara, budući da ima stanoviti postotak ispod 6 mm i iznad 22 mm, a tolerancija s obzirom na mjere promjera nije ugovorena. Tu naročito treba napomenuti, da treba biti oprezan kod određivanja dimenzija, jer se one ne mogu točno ustanoviti samo okom. Kod svih plodina, gdje se traži određeni promjer, koji je važan za kvalitetu, treba obaviti rezanje i onda izmjeru. To je naročito važno kod krumpira, lučice, jabuka i sl. plodova. No, kako se ne bi obavljalo rezanje mnogih primjeraka, najbolje je, da si vještak nabavi tehnički t. zv. »šubler« (nonius mjerilo)

ili da si načini od lima ili drveta pločice s otvorima određenih dimenzija.

Osim toga, treba i pregledati samo zdravstveno stanje, te prema tome potrebno je poznavati i najvažnije i najčešće bolesti, koje dolaze na pojedinim plodinama. To također treba ustanoviti izbrojavanjem i izražavanjem u postotku od ukupnog prosječnog uzorka.

Takvim načinom rada ustanovi se sve detaljno, zapravo sve se provjeri, da li odgovara kako je bilo zaključeno. Kad to vještak točno provjeri izbrojavanjem ili vaganjem, onda se pristupa pisanju zapisnika ili posebne izjave i konstatacije. U zapisniku osim tog stručnog nalaza mora biti i mišljenje vještaka o uzroku nastalog kvara na robi. Tako na pr. vještak mora ocijeniti, da li je kvar nastao uslijed transporta ili uslijed toga, što je roba loše kvalitete tovarena, da se prema tome ustanovi na kome leži krivica za nastali kvar. Da se to točno ustanovi vještak mora detaljno ispitati sve momente t. j. kad je roba tovarena, gdje je tovarena, u što je tovarena, kako je otpremljena i kad je prispjela. To je naročito važno kod željezničke otpreme, jer je česti uzrok propadanja robe predugi transport u neprikladnom vagonu. Zato je vrlo važno, da se pregleda i vagon u kojem je roba stigla, da li odgovara za otpremu lako pokvarljive robe, kao što su u većini slučajeva mnogi poljoprivredni proizvodi. Kod pregledavanja vagona osnovno je obratiti pažnju na ventilaciju, budući da je česti uzrok propadanja raznog voća i povrća baš pomanjkanje ventilacije.

Nadalje je vrlo važno pitanje same opreme ili ambalaže, u kojoj je pojedini proizvod stigao na odredište. To je itekako odlučujući faktor čuvanja proizvoda za vrijeme transporta. Tako na primjer nije svejedno, da li je rajčica pakovana u plitku ili duboku letvaricu. U dubokoj letvarici za vrijeme duljeg transporta dolazi do gnječenja plodova i brzog propadanja, te prema tome ne može biti krivnja na samom transportu, već je očiti uzrok loša i neprikladna oprema (ambalaža). U vezi upotrebe opreme ili ambalaža agronom vještak treba detaljno poznavati propise o izradi i upotrebi drvene ambalaže u prometu svježim voćem i povrćem. Prema tim propisima, kao i postojećim trgovačkim uzancama, određeno je točno u što se mora pojedini poljoprivredni proizvod pakovati. No, međutim često se dogodi i to, da stranke ugovore iz bilo kojih razloga nepropisnu ambalažu i u tom slučaju to treba ustanoviti, jer onda moraju zajednički snositi posljedice loše ambalaže. Zato je potrebno, da vještak pored uvida u zaključnicu ili ugovor, obrati pažnju ne samo na ugovoreni kvalitet, već i na način otpreme i vrstu ambalaže.

Konačno, kad je vještak detaljno sve pregledao kod prispjele pošiljke i kad se sve to konstatiralo zapisnikom ili posebnom vještakovom izjavom, može se dodati i prijedlog, kako bi se mogla roba dotjerati za upotrebu.

Budući da se često događa, da privredni sud ne može iz zapisnika ili iz vještakove izjave ustanoviti pravo stanje sporne robe kad se stranke parniče, potrebno je osvrnuti se malo i na sam način kako vještak treba da stilizira zapisnik.

Kako je već prije rečeno zapisnik mora sadržati osim izjave vještaka i njegovog nalaza još i sve podatke o robi. Prema tome zapisnik treba sadržavati osim izjave vještaka još i slijedeće: mjesto, datum rada komisije, predmet uređivanja, početak i svršetak rada komisije i vještačenja, imena i zvanja članova komisije, ime vještaka, broj dekreta vještaka, ime stranaka (prodavalac, kupac i pošiljaoc), podatke o robi (količina, ambalaža, kad je utovarena, kad je stigla, dokumenti o prispjeću robe i dr.) ime i zvanje zastupnika i predstavnika stranaka ukoliko prisustvuje radu komisije.

Izjava vještaka mora sadržavati stručni nalaz, gdje treba biti označeno na koji je način vještačenje obavljeno (uzimanje prosječnog uzorka, izabiranjem, izbrojavanjem ili vaganjem i dr.), na koji je način roba stigla, u kakvoj ambalaži, stanje ambalaže, i dr. Sama izjava mora biti točno i stručno precizirana i dokumentirana, da se iz nje može odmah zaključiti kako je došlo do eventualnog kvara robe i tko za to snosi krivicu.

Kako je već prije spomenuto zapisnik mora sadržavati posebnu izjavu vještaka, a može biti u zapisniku zajednička izjava komisije i vještaka ukoliko su potpuno sporazumni o nalazu kvalitete poslana robe.

Rad agronoma vještaka treba biti solidan i na stručnoj visini, jer površnim i nesavjesnim radom mogu se prouzrokovati velike štete ne samo strankama, već i samom sebi. Agronom vještak mora biti siguran u svoj nalaz i u svoje mišljenje, a ne da ga prema prilikama mijenja, kako je to bilo slučajeva. Država je dala agronomu, postavljajući ga za vještaka, veliku i odgovornu dužnost i onda se ta dužnost mora shvatiti ozbiljno i savjesno. Samo takvim načinom rada agronomi će se još jače afirmirati u cjelokupnoj našoj privredi.